

Motion till riksdagen 2011/12:Ju302

av **Andreas Norlén m.fl. (M)**

Rättssäkerheten i skiljeförfaranden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av rättssäkerheten för parterna i skiljeförfaranden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av reglerna om avläggande av ed och sanningsförsäkran i samband med skiljeförfaranden.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av reglerna om kostnaderna för skiljeförfaranden.

Skiljeförfaranden

Skiljeförfaranden är ett mycket vanligt sätt att lösa kommersiella tvister på. I många, för att inte säga flertalet, affärsavtal finns en skiljeklausul intagen, vilken innebär att tvister i anledning av avtalet inte ska slitas inför allmän domstol utan i ett skiljeförfarande. Målen kan röra stora värden och vara av mycket stor betydelse för de inblandade parterna.

Skiljeförfarandet kännetecknas bl.a. av att parterna har långtgående möjligheter att utforma förfarandet efter egna önskemål. Dock finns vissa regler i lagen (1999:116) om skiljeförfarande. En del av dessa regler handlar om att tillförsäkra parterna viss rättssäkerhet i samband med skiljeförfarandet.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv finns dock viktiga skillnader mellan ett skiljeförfarande och en rättegång i allmän domstol. Några exempel följer nedan. Dessa skillnader kan medföra rättsförluster för någon av parterna och det finns exempel på personer som råkat illa ut i samband med skiljeprocessoer. Det finns därför anledning att göra en översyn av lagen om skiljeförfarande för att se om det finns skäl att stärka parternas rättssäkerhet och hur det i så fall kan genomföras.

Fel! Okänt namn på

Ingen edgång

Precis som i allmän domstol kan parter, vittnen och sakkunniga höras inför skiljenämnden för att inhämta bevisning i saken. En viktig skillnad är dock att personer som hörs inför skiljenämnden inte avger sina yttranden under ed eller sanningsförsäkran (25 § 3 stycket lagen om skiljeförfarande). Det innebär i praktiken att man kan ljuga inför skiljemännen utan att det är straffbart. I propositionen till lagen om skiljeförfarande redovisas skäl för detta förhållande. Det viktigaste är att det i rättegångsbalken finns skyddsregler för vittnen, t.ex. att man inte behöver avge vittnesmål som skadar en själv, och att skiljemännen, som inte behöver vara jurister, kanske inte känner till dessa skyddsregler och därmed inte kan se till att vittnets intressen tillvaratas i samband med vittnesförhöret. Det handlar således om vittnets rättssäkerhet. Lagen ger också möjlighet för skiljemännen att föranstalta om vittnesförhör under ed vid tingsrätten i de fall då nämnden finner att det är motiverat (26 §).

Trots detta framstår det som otillfredsställande att det är helt straffritt att fara med osanning inför skiljemän, som har att avgöra en tvist om stora värden. En part som misstänker eller vet att ett vittne, en motpart eller en sakkunnig ljuger, men inte lyckas förmå en majoritet av skiljemännen att föranstalta om förhör under ed i tingsrätten, riskerar att förlora målet till följd av lögn. Det är därför motiverat att se över reglerna om bevisinhämtning i skiljeförfaranden och överväga att låta normalsituationen vara att utsagor ska avges under ed eller sanningsförsäkran och därmed under straffansvar.

Höga kostnader

En annan sak som skiljer ett skiljeförfarande från en process i allmän domstol är kostnaderna. I ett skiljeförfarande ska parterna betala skiljemännens arvode och parternas ombud får begära arvoden som ligger långt över vad som godtas i allmän domstol. Arvodesnivåer på 7 000 kronor i timman förekommer, vilket med tre skiljemän och ett ombud på respektive sida innebär att processen kostar 35 000 kronor i timman. En heldag, åtta timmar, kostar då 280 000 kronor. Har den starkare parten anlitat flera advokater ökar kostnaderna ytterligare. Skiljemännen får förplikta förlorande part att betala motpartens processkostnader (42 §) och det finns i lagen ingen anvisning om t.ex. att motpartens kostnader för att vara ersättningsgilla måste ha stått i rimlig proportion till processföremålets värde. Det är skiljemännen som avgör vilka kostnader som ska godtas. Det är därför motiverat att se över reglerna om kostnader för skiljeförfarande och överväga om det behöver införas spärarr av något slag.

Ett aktuellt fall

I ett aktuellt fall har en enskild person, forskare, läkare och uppfinnare, dömts i ett skiljeförfarande att betala processkostnader om närmare 5 miljoner kronor, trots att tvisteföremålet av motparten och skiljemännen värderades till 200 000 kronor. Han försattes i personlig konkurs, eftersom han inte hade någon möjlighet att betala kostnaderna. Skiljeförfarandet genomfördes trots att forskaren hävdade att han inte hade kunskap om de stora riskerna med en skiljeklausul och krävde att skiljeklausulen skulle åsidosättas såsom oskäligen med stöd av 36 § avtalslagen, så att processen kunde föras i allmän domstol. Han saknade ekonomiska möjligheter att anlita advokat. Syftet med processen var att komma över äganderätten till vissa av forskarens patent. I ett annat aktuellt fall har samma företag använt samma metod för att komma över patent från tyska forskare.

Ett antal forskare och uppfinnare har berövats sina livsverk och fått sina liv förstörda då ekonomiskt mycket starka företag valt att genomföra den process som i branschen kallas ”Kill the Inventor”. Den bygger på att företaget erbjuder forskaren samarbete för att kommersialisera en uppfinning, men sedan med olika metoder tvingar ut forskaren ur det gemensamma bolag som bildats. En inte ovanlig avslutning är ett skiljeförfarande, som forskaren förlorar och därvid åläggs att betala höga processkostnader till motparten och hög ersättning till skiljemännen. Forskaren/uppfinnaren försätts i personlig konkurs och genom att vidta indrivningsåtgärder och driva andra processer mot forskaren/uppfinnaren och hans familj, kan den som försöker få äganderätten till patenten förhindra att konkursen avslutas och därigenom säkerställa att forskaren/uppfinnaren aldrig blir ett hot mot företaget. Det finns ingen gräns för hur länge detta kan pågå, utan den som har råd att starta och driva processer kan göra detta i decennier. Detta kan leda till att Sverige förlorar en viktig naturresurs, genom att forskare och uppfinnare kan förhindras att verka yrkesmässigt. Sveriges välstånd bygger i huvudsak på industri som baseras på resultat av forskning, uppfinnande och utveckling. En förutsättning för industriell förnyelse och bevarat välstånd är att det är möjligt att skydda resultat av forskning och utveckling med patent och att det därefter finns möjlighet att värna dessa patent.

Vid en översyn av lagen om skiljeförfarande är det viktigt att försöka kartlägga hur vanligt det är att enskilda personer – forskare/uppfinnare och andra – råkar illa ut i samband med skiljeförfaranden och att överväga vilka lagändringar som kan behövas för att öka rättssäkerheten för parterna i ett skiljeförfarande.

I betänkandet 2010/11:JuU9, där en motion liknande denna behandlades, anförde utskottet att det enligt utskottet inte framkommit något som föranleder ett tillkännagivande från riksdagen när det gäller lagen om skiljeförfarande. Vi delar inte den uppfattningen och framför därför ånyo våra förslag.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 29 september 2011

Andreas Norlén (M)

Annicka Engblom (M)

Margareta Cederfelt (M)

Staffan Anger (M)